

**Sprawozdanie z działalności
Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej
Polskiej Akademii Nauk
w roku 2006**

W roku 2006 działalność Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej PAN była finansowana, tak jak w latach ubiegłych, głównie ze środków budżetowych stanowiących dotację na działalność statutową. Kolejne co do wielkości kwoty stanowiły: środki przyznane na realizowane przez pracowników Zakładu projekty badawcze prof. Myśliwca, doc. Młynarczyk i projekt specjalny dr Żurawskiego (razem wydano 108.748,10 zł) oraz dofinansowanie przez PAN współpracy z zagranicą (20.096,45 zł). Koszty zbiorczo nie przekroczyły przychodów i wynosiły ogółem 1.143.290,60 zł (bez amortyzacji). Sytuacja finansowa placówki w r. 2006 była ponownie niestabilna pomimo zaszeregowania placówki do kategorii pierwszej oceny parametrycznej placówek naukowych. Początkowo otrzymaliśmy środki w wysokości identycznej jak przyznana w roku ubiegłym dotacja bazowa. Dofinansowanie w listopadzie o kwotę 26 tys. miało charakter raczej symboliczny i dopiero przyznanie środków na inwestycje aparaturowe w wysokości 64 tys. (decyzja otrzymana 18 XII) oraz dofinansowanie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego działalności biblioteki w związku z komputeryzacją jej katalogu kwotą 22 tys. (decyzja otrzymana 2 I 2007) doprowadziło do tego, że budżet placówki nieznacznie przekroczył środki przyznane w roku poprzedzającym.

W ramach działalności statutowej program działalności Zakładu przewidywał wykonanie ogółem 65 zadań badawczych zgrupowanych w 3 działach tematycznych, podzielonych na zadania kontynuowane i nowe (odpowiednio 43 i 22). Zadania te zostały w większości zrealizowane w planowanym wymiarze. W zakresie badań nad religią i wytwórczością Egiptu faraonów i Starożytnego Wschodu (I dział tematyczny) spośród 16 podjętych zagadnień ukończono w formie złożonej do druku 4 tematy, inne zaś znajdują się w zaawansowanych stadiach opracowania. Prof. Myśliwiec przedstawił raport dotyczący polsko-egipskich wykopalisk w Sakkarze w roku 2005 w biuletynie Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW [zad. I. 1.S.1.1]. Aspekty wykopalisk zostały omówione w pracy zbiorowej „Old Kingdom Art and Archaeology” oraz w artykułach opublikowanych w czasopiśmie „Sokar” i „Current World of Archaeology”. Tematyka ta była również przedmiotem jego wystąpienia na sympozjum „Polacy nad Nilem – badania archeologiczne w Egipcie i Sudanie w sezonie 2005/2006” w Instytucie Archeologii UW oraz szeregu wykładów w różnych instytucjach w Polsce. Trwają prace nad monografią poświęconą późnej nekropoli w Sakkarze w ramach projektu badawczego, kierowanego przez prof. Myśliwca [zad. II.1]. W serii Saqqara jako tom II ukazała się rozprawa doktorska T. Rzeuskiej [zad. I.4.1]. Analizując kolejność składania depozytów ceramiki udało się odtworzyć przebieg tej części ceremonii pogrzebowej, która odbywała się bezpośrednio przy grobowcu, ustalić nie tylko znaczenie poszczególnych rytuałów, lecz i ujawnić istnienie takich, o których nie wspominają żadne źródła pisane i których nie ukazują źródła ikonograficzne. Omówienie bieżących efektów prac nad ceramiką z wykopalisk polsko-egipskich w Sakkara [zad. I.1S.1.2] dr Rzeuska złożyła do druku w biuletynie PAM. Kontynuując pracę nad ceramiką Średniego Państwa na Elefantynie w ramach współpracy z Misją Archeologiczną Instytutów Niemieckiego i Szwajcarskiego na Elefantynie, dr Rzeuska przedstawiła w ramach XI kongresu nubiolegicznego opracowanie wpływów ceramiki nubijskiej na lokalną produkcję garncarską. W ramach tej samej współpracy w roku 2006 doc. E. Laskowska-Kusztal kontynuowała prace nad monografią świątyni Ozyrysa-Nesmeti na Elefantynie [zad. I 1S.2.1]. (dawnej świątyni "Y") oraz nad dekorowanymi fragmentami ptolemejsko-rzymskiej fazy świątyni Chnuma [zad. I 1S.2.3]. Doc. Laskowska-Kusztal kontynuowała dokumentację rysunkową i prace interpretacyjne dotyczące tekstu poświęconego Chnumowi. Prace nad materiałem z bieżących wykopalisk doprowadziły do zidentyfikowania grup fragmentów, których lokalizacja w obrębie świątyni Chnuma nie znajduje uzasadnienia, co zmusza do rozszerzenia zakresu prac. W ramach badań znalezisk z wykopalisk ratunkowych w Asuanie doc. Laskowska podjęła zagadnienie prawidłowego atrybuowania fragmentów świątyń ptolemejskich i rzymskich, omówione w tekście złożonym do druku w Etudes et Travaux. Dr J. Karkowski kontynuował prace nad tekstami i scenami z Kaplicy Hathor w

świątyni Hatszepsut, jak też kaplicami Hatszepsut i Totmesa III w Karnaku oraz świątynią ramessydzką z Gurna [zad. I.1S.2.4-5, I.1S.2.8]. Prace nad Wielką Salą Kolumnową świątyni Amona w Karnaku zostały wstrzymane z powodu ograniczeń finansowych misji amerykańskiej [zad. I.1S.2.6]. Publikacja tłumaczenia Tekstów Piramid faraona Wenisa [zad. I.1S.2.7] została opóźniona wskutek awarii komputera, na którym dr Karkowski przygotowywał publikację.

Opracowania przez mgr Bielińską: pieczęci z Tell Arbid [zad. I. 1S.3.1], materiału ceramicznego z Tell Arbid i Tell Rad Szakra uległy opóźnieniu wskutek choroby autorki i nie uczestniczenia w wykopaliskach w Syrii.

Poza planem prof. Myśliwiec przygotował hasło do pracy zbiorowej *Iconography of Deities and Demons in the Biblical World „Atum”*.

Najważniejszym rezultatem badawczym w r. 2006 w zakresie badań nad Egiptem faraonским i Bliskim Wschodem było stwierdzenie (przez dr T.I. Rzeuską) istnienia wyraźnych wpływów ceramiki nubijskiej na produkcję garncarską Egiptu w okresie Średniego Państwa. Motywy dekoracyjne charakterystyczne dla ceramiki nubijskiej grupy C są powtarzane w luksusowej ceramice typu Kena z początku XII dynastii, co pozwala na lepsze datowanie środkowej fazy kultury Kerma niż na podstawie importów egipskich w Nubii. Ta sama autorka doprowadziła w roku 2006 do publikacji jako II tom serii Saqqara, przedstawioną jako rozprawa doktorska w 2005 r. monografię „Saqqara II. Pottery of the Late Old Kingdom. Funerary Pottery and Burial Customs”.

W zakresie badań nad sztuką i kulturą okresu grecko-rzymskiego planowano wykonanie 22 zadań badawczych, z czego 3 ukończono całkowicie, a w zakresie następnych 6 przygotowano publikacje częściowe. Ważnym osiągnięciem jest artykuł poświęcony figuralnej dekoracji malarskiej odkrytej w czasie prac konserwatorskich w Marina el-Alamein złożony do druku przez prof. Kissa w BIFAO [zad. I. 2S.1.1]. Referat tegoż autora w trakcie sympozjum Trade, Topography and Material Culture of Egypt's North-West Delta, omawia rzeźbę znalezioną w Kanopos [zad. 2S1.2]. Doc. Lichocka opracowała w formie wykładu i artykułu zagadnienie kopiowania monet w starożytnym Egipcie. [zad. I.2S.2.1]. Wyniki prac wykopaliskowych na stanowisku Sussita (Antiochia Hippos) w Izraelu, współkierowanych przez doc. J. Młynarczyk, zostały przedstawione w postaci rozdziałów monograficznej publikacji zbiorowej omawiającej wyniki szóstego sezonu wykopaliskowego w 2005 r oraz artykułu w: *Hippos (Sussita), Israel, Series Byzantina VI*, [zad. I.2.2.4-6]. Lampki rzymskie w wariacie lewantyńskim były przedmiotem referatu wygłoszonego przez doc. Młynarczyk w Zalau (Rumunia) w ramach corocznej konferencji lichoologicznej. Opracowanie ceramiki z Sza'ar ha-Amakim, tej samej autorki, [zad. I.2.2.8] jest kontynuowane. Podobnie dr H. Meyza w części opracował rozdział do monografii ceramiki rzymskiej z polskich wykopalisk [zad. I.2S.2.9] i przygotował swoją rozprawę doktorską do druku w serii Nea Paphos, pt. „Cypriot Red Slip Ware, Studies on a Late Roman Levantine Fine Ware”. Dr Meyza uczestniczył także w przygotowaniu rozbudowanego raportu z kampanii wykopaliskowej w Pafos w roku 2005 [zad. I. 2S.2.11]. Ważnym elementem jego działalności było opracowanie znalezisk ceramiki typu sigillata z Delos w ramach współpracy z laboratorium HISOMA z Lyonu i Ecole Française d'Athènes. Podsumowanie danych z obszaru dzielnicy Skardana znajduje się w stadium redakcji tekstu do publikacji w Bulletin de Correspondence Hellénique.

Szereg zadań w tej grupie tematycznej ma charakter długoterminowych projektów, jak podręcznik nt. bóstw Egiptu grecko-rzymskiego [I.2.1.1] czy opracowanie rzeźb z wykopalisk Europejskiego Instytutu Badań Podwodnych w rejonie Abukir [I.2.1.2]. Prace te są kontynuowane. Podsumowująca zagadnienie dekoracji architektonicznej w Aleksandrii praca dr Tkaczow, (w serii Alexandrie jako tom VIII), jest w trakcie korekt redakcyjnych tekstu, w roku 2006 zakończono przygotowanie do druku niezwykle bogatego materiału ilustracyjnego. Inne prace są związane z budową baz danych i/lub inwentarzy zabytków występujących masowo na wykopaliskach jak ceramika z Pafos [I.2S.2.9], monety z Aleksandrii [I.2S.2.1] i Pafos [I.2S.2.8] czy elementy dekoracji architektonicznej z Aleksandrii [I.2S.2.2]. Przyrost liczby opisanych obiektów lub rozbudowa mechanizmów wprowadzania, przeglądania i analizy zbiorów danych mogą być kryterium oceny utrzymania i rozbudowy tych zbiorów, i jest ona we wszystkich przypadkach pozytywna. Planem dotyczące części opracowań musiały ulec korektom. Zagadnienie ceramiki klasy sigillata z Delos (H. Meyza wspólnie z A. Peignard-Giros, zad. I. 2S.2.10) rozszerzono o dalsze znaleziska z nowszych wykopalisk i przygotowano

program analiz petrograficzno-chemicznych. Dalsza rozbudowa słownika topograficznego Aleksandrii [zad. I.2S.1.4] oraz ukończenie artykułów nt. „Listy Bottiego” i planów starożytnej Aleksandrii autorstwa dr Tkaczow zostały przełożone w związku z zaangażowaniem autorki w przygotowanie do druku rozprawy habilitacyjnej. Postęp prac nad zadaniami, które będą kontynuowane w latach następnych, wskazuje, że można się spodziewać w krótkim czasie ich ukończenia.

Najważniejszym osiągnięciem naukowym w zakresie badań nad sztuką i kulturą okresu grecko-rzymskiego jest udział prof. Zsolta Kissa i doc. B. Lichockiej w katalogu wystawy „Egypt's Sunken Treasures” (wyd. F. Goddio, M. Clauss). Stanowi on opracowanie zespołu rzeźb z wykopalisk podwodnych Europejskiego Instytutu Archeologii Podwodnej w porcie Aleksandrii i na terenie zatopionych miast Heraklion i Kanopos (prof. Z. Kiss) oraz znalezionych tam monet cypryjskich i hellenistycznych (doc. B. Lichocka) w ramach pomnikowego katalogu wystawy prezentowanej w Berlinie, Paryżu i Bonn wnoszącej ważne informacje dotyczące złożonego charakteru sztuki okresu grecko-rzymskiego w Egipcie

W zakresie nubiologii (III grupa tematyczna) realizowano 27 zadań szczegółowych, z których ukończono 10, zaś 6 zrealizowano częściowo. Działalność Zakładu zaznaczyła się najpełniej w 2006 r. opracowaniami zaprezentowanymi jako referaty w trakcie XI Międzynarodowego Kongresu Nubiologicznego w Warszawie, zorganizowanego przez Uniwersytet Warszawski. Przygotowanie Kongresu wspomagał Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej, przede wszystkim uczestnicząc w przygotowaniu wystawy pt. „W pustyni i w słońcu. Polskie wykopaliska w Starej Dongoli. 45 lat współpracy archeologicznej z Sudanem” w Muzeum Narodowym w Warszawie i jej katalogu (dr S. Jakobielski i dr M. Martens-Czarnecka). Dr Jakobielski i dr Żurawski wystąpili w trakcie Kongresu z referatami wiodącymi nt. Starej Dongoli i Banganarti. Dr Żurawski przedstawił tam także wyniki badań ratunkowych rejonie IV katarakty. W ramach tego ważnego spotkania również odkrycia dekoracji malarskiej w klasztorze Św. Trójcy w Dongoli były przedmiotem wystąpienia dr Martens-Czarneckiej. Ponadto w trakcie tego kongresu mgr B. Rostkowska przedstawiła dwa referaty: „Mediterranean World and Christian Nubia, 6-15 centuries A.D.”, „Some Comments on Nubian Rulers' Iconography, the 5th – 16th centuries A.D.”. [zad. 3S.2.8; 3S.2.11] a mgr I. Ryl-Preibisz zaprezentowała poster n.t. „Architectural Decorative Elements in Nubia: Chronology and Localisation” [zad. 3S.1.4].

Oprócz prezentacji w trakcie Kongresu Nubiologicznego, także w trakcie innych międzynarodowych i krajowych konferencji przedstawiono opracowania wyników badań misji w dolnym kościele w Banganarti (Sudan), kierowanej przez dr Żurawskiego, podobnie jak odkrycia misji pod jego kierownictwem w ramach badań ratunkowych w obszarze zalewu zapory na IV katarakcie nilowej na stanowiskach kurhanowych Szenkir-Szemchija, a także kontynuacji prac nad odsłanianiem Klasztoru Św. Trójcy w Starej Dongoli (Sudan) pod kierownictwem dr Stefana Jakobielskiego. Raporty przedstawiające wyniki tych badań terenowych złożono do druku w biuletynie Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW (PAM) [zad. I.3S.2.4; II.3; I.3S.1.1]. Dr Żurawski zaprezentował wykopaliska w Szemchija w referacie przeglądowym w Kolonii w czasie IV międzynarodowego sympozjum poświęconego Merowe Dam Project (MDASP) i w trakcie konferencji „Polacy nad Nilem – badania archeologiczne w Egipcie i Sudanie w sezonie 2005/2006” zorganizowanej przez Instytut Archeologii UW. Zarówno prace w Banganarti i Szemchija, jak też w Starej Dongoli (Kom H), pracownicy Zakładu omówili na XIII Ogólnopolskiej Konferencji Nubiologicznej w Gdańsku-Gniewie, jak i w trakcie VIII sympozjum organizowanego przez KUL w Kazimierzu Dln. Także mgr Rostkowska wygłosiła w Gdańsku referat dotyczący chrześcijan w oczach ich współczesnych. W trakcie sympozjum organizowanego przez KUL w Kazimierzu dr M. Martens-Czarnecka omówiła zagadnienie donatorów malowideł w Nubii, mgr B. Rostkowska podsumowała zagadnienie kapłanów w dolnej Nubii [zad. I.3.2.12], a mgr I. Ryl-Preibisz zebrała i przedstawiła przegrody ołtarzowe na tym terenie.

Monografia centrum pielgrzymkowego w Banganarti, przygotowywana jako rozprawa habilitacyjna dr B. Żurawskiego [zad. I.3.2.7], jest daleko zaawansowana, a zakres jej uległ zmianie. Punktem wyjścia i głównym tematem będzie architektura i wczesne malarstwo ścienne Dolnego Kościoła. Złożenie jej do publikacji jest przewidywane w roku 2007. W przygotowaniu jest także monografia autorstwa dr M.

Martens-Czarneckiej, Malowidła ściennie ze Starej Dongoli. Technika i ikonografia [I. 3.1.3]. Zostały dokończone następujące rozdziały monografii dotyczące opracowania malowideł z klasztoru na komie H w Dongoli: Technika, Ikonografia, Styl i chronologia, Katalog. Dr Witkowski kontynuował przygotowanie monografii poświęconej postaci i zespołowi kultowo-grobowemu Wielkiego Emira Qurqumasa [zad. I.3.3.1-3].

Najważniejsze osiągnięcia Zakładu w zakresie nubioлогии

W roku 2006, podobnie jak w roku ubiegłym, ekipy kierowane przez dr B. Żurawskiego dokonały ważnych odkryć. Polska Połączona Ekspedycja Archeologiczna do Doliny Nilu Środkowego kontynuowała prace głównie w dolnym kościele w Banganarti. Doprowadziły one do odsłonięcia m.in. w płn.-wsch narożniku Dolnego Kościoła doskonale zachowanego baptysterium z VI/VII wieku z dwoma basenami chrzcielnymi i bogatą dekoracją malarską. Na ścianach sąsiadują największe i najmniejsze malowidła znalezione dotąd w Banganarti; nadnaturalnej wielkości postacie świętych obok miniatur takich jak np. postać archanioła wysokości 10 cm. Kampania 2006 przyniosła kilka interesujących malowideł, na ścianach Dolnego Kościoła i kilkanaście rysunków wykonanych przez pielgrzymów lub dla pielgrzymów na ścianach portyku otaczającego kościół górny (Rafaelion). Wśród tych ostatnich najciekawszy jest pierwszy, i jak dotąd jedyny portret nubijskiego pielgrzyma. Towarzysząca mu inskrypcja dowodzi, iż był on muzułmaninem. Wykopalka 2006 roku w Banganarti miały również za zadanie uczytelnić przebieg murów obronnych. W czasie wykopalek na murach znaleziony został naszyjnik złożony z dwudziestu czterech paciorków z karneolu i kryształu górskiego. Ceramika znaleziona w tej samej warstwie co naszyjnik wskazuje, iż naszyjnik znalazł się tam w wieku XI najdalej XII, w okresie wielkiego rozkwitu królestwa nubijskiego. Identyczny naszyjnik znaleziono w grobie dziewczyny w wielkopolskich Dziekanowicach. Inne istotne osiągnięcie stanowią wyniki wykopalek w Starej Dongoli kierowanych przez dr S. Jakobielskiego (w sezonie 2005/2006) oraz przez dr M. Martens (w trakcie kampanii grudniowej 2006). Do końca została odkryta nawa południowa oraz wejście południowe i północne do kościoła. W dużym stopniu uzupełniono wyniki badań prowadzonych we wsch. partii kościoła (nekropola i ściana wsch.). W dalszym ciągu prowadzono prace po stronie północno-zachodniej tzw. Aneksu Południowo-Zachodniego klasztoru. Odkryto również główne wejście do klasztoru w murze klasztornym po stronie południowo-zachodniej. Klasztor wielokrotnie ulegał przebudowom, zdołano określić etapy rozwoju tej budowli. Odkryto również fasadę płn. tzw. Budowli Centralnej, na ścianie której widniało malowidło przedstawiające archanioła z XI wieku, które w późniejszym okresie uległo przemalowaniu przez dodanie dwóch figur świętych postaci.

W roku 2006 kontynuowano realizację 2 indywidualnych projektów badawczych, z których projekt prof. Myśliwca „Społeczeństwo Egiptu w I tysiącleciu p.n.e. Nekropola Okresu Późnego i Ptolemejskiego w Sakkarze” ma na celu przygotowanie publikacji tomu III serii Saqqara, który zostanie złożony do druku w r. 2007. Prowadzone są również dalsze prace wykopaliskowe, znaleziono m.in. dalsze pochówki z późnej fazy użytkowania nekropoli. Drugi projekt „Liturgiczne funkcjonowanie kościoła Północno-zachodniego w Hippos (prowincja Palestyna II) w świetle danych wykopaliskowych”, kierowany przez dr Młynarczyk, przygotowuje opracowanie znalezisk sektora polskiego misji polsko-izraelskiej w Sussita. Wykopalka w zespole kościelnym były kontynuowane w r. 2006 mimo działań zbrojnych po obu stronach granicy Izraela z Libanem. Odsłonięto m.in. pozostałości tłoczni wina w północnej części zespołu. W roku 2006 rozpoczęto też realizację specjalnego projektu badawczego „Archeologiczna akcja ratownicza w rejonie IV katarakty Nilu”, kierowanego przez dr B. Żurawskiego. Projekt stanowi podstawę uczestnictwa misji dr Żurawskiego w ramach międzynarodowej akcji ratunkowej w obszarze zalewu tamy w Merowe. Wynikiem projektu będą opracowania wstępne wyników działalności rozpoznawczej i wykopaliskowej misji, w r. 2006 skupionej na stanowisku Szenkir-Szemchija, gdzie odkryto dobrze zachowane groby kurhanowe. W projekt ten nadal zaangażowane było obok Zakładu Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW. Odbyły się dwie kampanie (I-III i XII 2006/II 2007).

Wyniki badań dr Żurawskiego w Banganarti zostały przedstawione w formie wystawy fotografii i obiektów konserwowanych w Polsce w Pałacu Kazimierzowskim (sala wystaw czasowych UW) pt. „Banganarti. Między niebem a piekłem”. Dr Jakobielski był współkomisarzem wystawy nt wykopalek w Dongoli w Muzeum Narodowym w Warszawie. Prof. Myśliwiec przygotowywał do ekspozycji w polskich muzeach model

grobowca wezryra Merefnebefa. Za działalność na rzecz ochrony dziedzictwa kultury światowej i kultury polskiej (badania wykopaliskowe w Sussita) doc. Młynarczyk (wraz z dr M. Burdajewiczem otrzymali Nagrodę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

W roku 2006 Biblioteka Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej PAN działała nadal jako ważna biblioteka środowiskowa dostępna dla licznych w Warszawie studentów archeologii (liczba odwiedzin czytelników tej kategorii utrzymała się na wysokim poziomie, ok. 970). Ważnym przedsięwzięciem modernizacyjnym biblioteki jest rozpoczęcie budowy katalogu komputerowego w systemie Horizon (w ramach Porozumienia Bibliotek Naukowych PAN w Warszawie). Skoncentrowano się na wprowadzaniu w pierwszym rzędzie danych na temat nowych nabytków oraz retrokonwersji katalogu czasopism. Zakład otrzymał w roku 2006 w tym zakresie wsparcie za strony Ministra Nauki, natomiast w zakresie akcesji opierać się musiał wyłącznie na środkach własnych i wymianie, w związku z czym jej rozmiar nadal był niezadowolający. Ogółem uzyskano 349 tomów druków zwartych. Kontynuowano prenumeratę 11 tytułów czasopism.

Do najważniejszych elementów w dziedzinie współpracy z zagranicą w roku 2006 - tak jak w latach ubiegłych - należał udział pracowników Zakładu w pracach wykopaliskowych. W szczególności należy tu podkreślić kierowanie pracami misji Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW: w Sakkara przez prof. K. Myśliwca, w Dongoli przez dr M. Jakobielskiego (kampania grudzień 2005/styczeń 2006 i dr M. Martens-Czarnecką (grudzień 2006), jak też dr B. Żurawskiego w rejonie IV katarakty. Dr Karkowski kierował w 2006 r. misją Centrum we współpracy z Institut Français d'Archéologie Orientale na terenie kaplicy Hathor w Deir el-Bahari. W ramach kontynuacji realizacji umowy dwustronnej Zakładu z National Corporation for Antiquities and Museums Republiki Sudanu w zakresie prac rozpoznawczych i wykopaliskowych w środkowej Dolinie Nilu dr B. Żurawski prowadził (przy współpracy Centrum Archeologii UW) wykopaliska w Banganarti. W ramach realizacji umowy bezpośredniej z Uniwersytetem w Hajfie (Zinman Institute of Archaeology) doc. J. Młynarczyk współkierowała pracami misji archeologicznej w Hippos-Sussita. Oprócz tego 5 pracowników Zakładu uczestniczyło jako specjaliści-eksperti w wykopaliskach Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Egipcie (Sakkara i Aleksandria), Sudanie (Dongola) i na Cyprze w Nea Paphos. Ponadto poszczególni pracownicy Zakładu brali udział w działaniach innych zagranicznych instytucji naukowych: Centre franco-égyptien d'études des temples de Karnak, Institut Européen d'Archéologie sous-marine (IEASM w Aleksandrii i Heraklejon), University of New York (Yeronissos, Cypr), Katholieke Universiteit Leuven (Deir el-Bersha, Egipt) oraz École Française d'Athènes (Delos).

Realizując umowę bilateralną o współpracy z Deutsches Archaeologisches Institut, Abteilung Kairo, w opracowaniu wyników wykopalisk na Elefantynie i materiałów z nich pochodzących udział brały 2 osoby (doc. E. Laskowska-Kusztal, dr T. Rzeuska). Współpraca na podstawie umów dwustronnych placówki z Zinman Institute of Archaeology, Uniwersytet w Hajfie i z National Corporation for Antiquities & Museums Sudanu omówiona została wcześniej.

Jako przedstawiciel Polski, dr S. Jakobielski brał udział w obradach 16 sesji Komitetu Wykonawczego Międzynarodowej Kampanii UNESCO dot. Założenia Muzeum Nubijskiego w Asuanie i Muzeum Cywilizacji Egipskiej w Kairze, w trakcie której koncentrowano się na problemach odpowiedniego wyposażenia pracowni naukowych oraz kształcenia personelu.

Formą uznania wkładu badaczy z ZAŚ PAN w naukę na świecie było zapraszanie ich na specjalnie zamawiane wykłady przez placówki naukowe i instytucje państwowe. Wykład takie wygłosili: doc. dr hab. Barbara Lichocka w Rzymie (13. 06. 2006), w siedzibie Biblioteka e Centro di Studi a Roma Polskiej Akademii Nauk i dr H. Meyza w Maison de l'Orient et de la Méditerranée w Lyonie (25. 10. 2006).

Innymi wyrazami wysokiej międzynarodowej oceny jest zamawianie referatów przez organizatorów międzynarodowych konferencji i powierzanie przewodniczenia sesjom. Dr S. Jakobielski i dr Żurawski w trakcie XI Międzynarodowej Konferencji Nubiologicznej w Warszawie wygłosili wiodące referaty.

Ponadto kontakty międzynarodowe Zakładu rozwijały się dzięki centralnej wymianie bezdewizowej PAN, w tym w ramach wspólnego programu badawczego koordynowanego z ramienia Zakładu przez dr Meyza w Lyonie nt. ceramiki typu sigillata z Delos,

włączonego w porozumienie o współpracy między PAN a CNRS. W ramach tego porozumienia współpracujący naukowcy przebywali w placówce partnera przez 2 tygodnie odpowiednio w Polsce i Francji. Stypendia wymienne British Academy wykorzystano 3 pracowników (8 tyg.), Egipskiej Akademii Nauki i Technologii 6 pracowników (50 tyg.), a wymianę z Izraelem - 1 osoba (35 dni). Doc. B. Lichočka wykorzystano stypendium wymienne z Accademia Nazionale dei Lincei w Rzymie na okres 11 dni. Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW pokryło koszty utrzymania, w kilku wypadkach również kosztu przelotu i zapewniło kieszonkowe członków misji w Egipcie i na Cyprze.

Ogółem w roku 2006 zrealizowanych zostało 24 wyjazdów zagranicznych pracowników Zakładu (w tym trzy zrealizowane ze środków 2005 r.). Sześć z nich odbyło się w ramach terenowych misji archeologicznych. Placówkę naszą odwiedziły 3 osoby - dr Annette Peignard-Giros z laboratorium HISOMA w Lyonie w ramach realizacji umowy między PAN a CNRS oraz skierowani do naszej placówki przez British Academy dr Lawrence Smith i dr Jackie Phillips, nubiolodzy współpracujący z dr Żurawskim w zakresie studiów nad ceramiką z badań ratunkowych w rejonie IV katarakty na Nilu.

Stałym elementem krajowego życia naukowego jest ogólno-środowiskowe seminarium kierowane przez prof. Z. Kissa, w ramach którego prezentowane są aktualne prace zarówno pracowników placówki (5 referatów) jak i zaproszonych gości z różnych placówek w kraju i za granicą. W ramach tego seminarium wystąpiła dr Lyla Pinch Brock, goszczona przez warszawskie środowisko egiptologów, dr Abbas al-Hussayiny oraz p. Dina Frangié, goście UW. W zakresie dydaktyki uniwersyteckiej w Polsce doc. J. Młynarczyk jest etatowym profesorem w Instytucie Archeologii UW. Prof. K. Myśliwiec stale prowadzi zajęcia w tymże instytucie. Dr Jakobielski i doc. Młynarczyk prowadzili także wykłady w Instytucie Turystyki Krajów Biblijnych (Prywatna wyższa szkoła) w Podkowie Leśnej. Doc. Młynarczyk wspólnie z prof. A. Segalem kierowali 1 obronioną pracą doktorską na Uniwersytecie w Hajfie, prof. Myśliwiec opiekuje się ponadto 7 pracami doktorskimi, w tym doktoranta z Egiptu. Prof. Myśliwiec i doc. Młynarczyk kierowali 5 obronionymi pracami magisterskimi na UW, ta ostatnia ponadto 4 licencjatami. Profesorowie K. Myśliwiec i Z. Kiss oraz doc. Laskowska-Kuszał i doc. Młynarczyk ocenili szereg prac: 1 habilitacyjną, 5 doktorskich (z tego 2 zagraniczne) i 5 magisterskich (1 zagraniczna).

Prof. K. Myśliwiec wygłosił szereg wykładów publicznych o polskich wykopaliskach w Egipcie adresowanych zarówno do środowiska naukowego w trakcie posiedzenia Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN, jak i innych odbiorców: w ramach Wszechnicy PAN, dla pracowników MSZ i dyplomatów akredytowanych w Polsce, na Targach Nauki i w Teatrze im. Witkacego w Zakopanem, w Domu Kultury w Jaśle, w ramach Ogólnopolskiego Zlotu Towarzystw Miłośników Starych Miast. Dr Jakobielski wygłosił wykład dla stowarzyszenia prawników CMS Cameron McKenna w Muzeum Narodowym w Warszawie: *45 Years of the archaeological co-operation with the Sudan* oraz popularny wykład o pracy archeologa w gimnazjum nr 111 w Warszawie. Dr Rzeuska prowadziła lekcję o starożytnym Egipcie w szkole podstawowej nr 280 w Warszawie.

Kilku pracowników Zakładu prezentowało własne badania i popularyzowało archeologię w telewizji i radiu. Prof. K. Myśliwiec brał udział w programach telewizyjnych i audycjach radiowych na temat Sakkary i starożytnego Egiptu w różnych stacjach telewizyjnych (8) i rozgłośniach Polskiego Radia (20) a także współpracował z telewizją egipską w przygotowaniu filmu o polskich wykopaliskach w Sakkarze. Dr T. Rzeuska brała udział w 10 krótkich audycjach radia BIS. Dr M. Witkowski, Dr T. Rzeuska i dr B. Tkaczow publikowali artykuły popularne w prasie (*Archeologia Żywa*, *Polonez*). W seryjnym wydawnictwie "Egipt: Bogowie i Faraonowie", którego konsultantem naukowym jest dr M. Witkowski, oprócz niego (21 tekstów opublikowanych, 9 złożonych do druku) szereg artykułów opublikowały dr T. Rzeuska (47 tekstów opublikowanych, 14 złożonych do druku) i dr B. Tkaczow (1 opublikowanych, 3 złożone). Dr Witkowski dokonał przekładu książki popularyzującej historię i archeologię śródziemnomorską: Ch. Jacq, *Tajemnice faraonów* (Świat Książki 2006) .